

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΖ'

Σάββατο Ἀθήνα, 21 Μαρτίου 1920

ΑΡΙΘ. 676

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Δ. Η. ΓΛΗΝΟΣ : Δημιουργικός ιστορισμός.

ΦΙΛΗ Κ. ΒΑΤΙΔΟΥ : Χλωμά.

Δ. ΒΟΥΤΥΡΑΣ : Ὁ Ἀπόκληρος (συνέχεια).

ΛΗΥΡΑΣ : Ἡ νεκροκάσσα.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ : Ἀραβικὲς νύχτες.

ΜΙΧ. ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ - Κ. ΚΑΡΘΗΙΟΣ : Ὁ Ἄδων Κι-
χώτης (συνέχεια).

Ο "ΝΟΥΜΑΣ", : Φαινόμενα καὶ πράγματα.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ : Οἱ ποιητὲς Μαλακάσης καὶ
Πορφύρας. (Τέλος).

ΑΠΟ ΒΛΟΜΑΔΑ ΣΕ ΒΛΟΜΑΔΑ : Ζένη φιλολογία.

— Ἡ Κοινὴ γνώμη. — Χωρὶς γραμματό-
σημο.

Δ. Α. ΓΛΗΝΟΥ

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Ο ΙΣΤΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

[Ὁ κ. Δ. Γληνὸς ἀνακοίνωσε στὴν Ἑταιρεία τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τὴν Παρασκευὴ 13 τοῦ Μάρτη τὸ θεωρητικὸ μέρος ἀπὸ μιᾶς μελέτης τοῦ «Περὶ δημιουργικοῦ ἱστορισμοῦ». Στὴ μελέτῃ αὐτῇ ποὺ ἐξιδιαιρέσεται τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιρροῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχει τὸ παρελθὸν ἀπὸ τὴν στή διαμόρφωση τῆς σύγχρονης ζωῆς, ὁ κ. Γληνὸς ξεχωρίζει δύο εἴδη ἱστορισμοῦ, τὸν ἄγονο ἱστορισμό, δηλαδὴ τὴν ἄμεση μεταφορὰ καὶ μίμηση ἀξιών περασμένων καὶ τὸ δημιουργικὸ ἱστορισμό, δηλαδὴ τὴ μετουσίωση τῶν ἀξιών. Καὶ συμπεραίνει πὺς ἡ ὑπαρξὴ δημιουργικοῦ ἢ ἄγονου ἱστορισμοῦ σὲνα λαδ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέση ποὺ παίρνει ἀπέναντι στὰ σύγχρονα δεδομένα τῆς ζωῆς του. Τὴ θεωρία αὐτὴ ἐφαρμόζει στὰ κατοπινὰ κεφάλαια, ποὺ δὲν ἀνακοινώθηκαν στὴν Ἑταιρεία τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, στὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ μάλιστα σὲ ὁρισμένα φανερώματά της λ. γ. τὴ φιλολογικὴ ἐπιστήμη, τὴ λογοτεχνία, τὴν παιδεία, τὴν τέχνη κ.τ.λ. Ἀπὸ τὰ κεφάλαια αὐτὰ δημοσιεύουμε τὸ κεφάλαιο, ποὺ ἐξετάζεται ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη στὴν Ἑλλάδα.]

Ὅτι ὁ δημοτικισμὸς, φανέρωμα δημιουργικοῦ ἱστορισμοῦ στὴ φυλὴ μας, φέρνει μιὰ ἀμεσώτερη, οὐσιαστικώτερη, ἀληθινώτερη καὶ γονιμώτερη ἐπαφὴ μὲ τὸ παρελθὸν μας καὶ τὸ ἀρχαῖο καὶ τὸ μεσαιωνικὸ, τὸ βλέπουμε πραγματοποιούμενο σὲ τρεῖς κύκλους ἀπὸ τοὺς στενότερα συνδεομένους μὲ τὴ μελέτῃ καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν περασμένων, **στὴ φιλολογικὴ ἐπιστήμη, στὴ λογοτεχνία καὶ στὴν παιδεία.**

Ἡ ἔρευνα, ἡ μελέτη, ἡ ἐρμηνεία καὶ ἐπίγνωση ἐνὸς ἱστορικοῦ παρελθόντος εἶναι ἡ βάση τοῦ ἱστορισμοῦ καὶ προκειμένου γιὰ τὸ δικό μας ἔθνος παρελθὸν εἶναι καὶ τὸ ὄργανο, ποὺ θὰ φωτίσει τὴν ἱστορικὴ συνείδηση καὶ θὰ τονώσει τὴν ἱστορικὴ ἐνότητα. Ἀπὸ τὴν πλατεῖα ἱστορικὴ ἐπιστήμη, ποὺ ἐξιδιαιρένει κριτικὰ καὶ καθορίζει τὶς ἀξίες τοῦ πε-

ρασμένου πολιτισμοῦ, ξεχωρίζει ἰδιαίτερα γιὰ τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ **φιλολογικὴ ἐπιστήμη**, ποὺ ἔργο της εἶναι βοηθημένη ἀπὸ τὴν ἄλλη ἱστορικὴ γνώση νὰ μελετῇ τὰ γραπτὰ μνημεῖα τοῦ ἔντεχνου λόγου ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ, νὰ τὰ ἐρμηνεύσει, νὰ παρακολουθήσει τὴ δημιουργίαν τους, νὰ δείξει τὰ κάλλη τους, νὰ βρῇ τὶς ἠθικὰς, διανοητικὰς καὶ καλαιοθητικὰς ἀντιλήψεις, ποὺ ἡ δημιουργικὴ σύνθεσὶς τοὺς ἐπλασε τὸ καλλιτέχνημα καὶ μεταδίνοντας ὅλα της αὐτὰ τὰ εὐρήματα στοὺς μορφωμένους τοῦ ἔθνους, νὰ καταστήσει δυνατὴ τὴν ἀφομοίωση καὶ μετουσίωση τῶν κάθε εἶδους ἀξιών, ποὺ βρίσκονται μέσα στὸ καλλιτέχνημα, νὰ καταστήσει δυνατό νὰ τρυγήσουν οἱ δυνατότερες φυσικὰ ψυχὰς τὸ μέλι, ποὺ κρύβεται στ'ἀνθη μέσα τοῦ ἔντεχνου λόγου. Αὐτὸ εἶναι φυσικὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Μὰ ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ σὰν κάθε εἶδος πνευματικῆς ἐνέργειας δὲν εἶναι ἀνεξάρτητὴ ἀπὸ τὴν ὅλη ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ διάθεση καὶ ροπὴ, ποὺ ἔχει ἕνας λαὸς σὲ ὁρισμένη ἐποχὴ, ἀντικατοπτρίζει καὶ αὐτὴ κατ' ἐξοχὴν τὸ εἶδος τοῦ ἱστορισμοῦ, ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθεῖ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Γι' αὐτὸ τόσο περισσότερο πλησιάζει πρὸς τὸ ἰδανικὸ, ποὺ διαγράψαμε παραπάνω ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη, ὅσο περισσότερο ὑπάρχουν στὸ ἔθνος οἱ ὅροι ἐνδὸς δημιουργικοῦ ἱστορισμοῦ καὶ τόσο περισσότερο ἀπομακρύνεται, ὅσο ξεφυλίζεται ἡ ἱστορικὴ σκέψη σὲ στείρο καὶ νοσηρὸ ἱστορισμό. Ἐτσι πάντα τὸ ἀντίστροφο τοῦ κλασικισμοῦ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μιὰ γόνιμη καὶ οὐσιαστικὴ μελέτῃ τῶν ἀρχαίων προτύπων ἀπὸ τὴν ἀποψη, ποὺ ἀνταποκρίνεται περισσότερον στὶς κυριώτερες πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ καιροῦ. Καὶ κάθε ἐποχὴ δημιουργικοῦ ἱστορισμοῦ εἶναι καὶ ἐποχὴ ἀκμῆς τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, κάθε ἐποχὴ στείρου ἱστορισμοῦ εἶναι ἐποχὴ ξεπεσμοῦ της.

Αὐτὸ βλέπουμε στὴν Εὐρώπῃ τὸν καιρὸ τῆς ἀναγεννήσεως, ποὺ ζητοῦσαν σταρχαία μνημεῖα πρὸ πάντων τὰ κάλλη τοῦ λόγου, ἐπειδὴ εἶχαν ἀνάγκη νὰ μορφώσουν καὶ νὰ ὑψώσουν τὶς δικές των ἐθνικὲς γλώσσες καὶ λογοτεχνίες. Ὅταν μετὰ τὴν ἀναγέννηση ξεφυλίστηκε ἡ eloquentia σὲ ἀπλὴ μίμηση τῶν τύπων, τότε καὶ ἡ μελέτῃ τῶν ἀρχαίων μνημείων περιορίζεται σὲ λεξιλογικὲς καὶ γραμματικὲς ῥεῖνες. Καὶ ὅταν πάλι στὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ξανανθίζουν, ἰδιαίτερα στὴ Γερμανία, οἱ κλασσικὲς σπουδὲς, παρορμημένους ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά τοῦ Γκαίτε, τοῦ Lessing, τοῦ Herder, τοῦ Σίλλερ, τότε καὶ ἡ φιλολογικὴ ἐπιστῆμὴ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Winkelman φτάνει μὲ τὶς ἀντιλήψεις ἐνὸς Fr. Aug. Wolff σὲ καθαρὴ διατύπωση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς καὶ σέφαρμογῇ τοῦ πληρέστερου ἀπὸ κάθε προηγούμενῃ. Ἀλλ' ἀργότερα, ὅταν ἡ ὁρμὴ τοῦ νεοανθρωπισμοῦ ἱκανοποιήθηκε καὶ ὁ ρωμαντισμὸς καὶ ἕστερ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ ἀντίδραση πρὸς αὐτὸν ἕνας ὑπερβολικὸς καὶ μονομερὴς ἱστορικὸς πραγματισμὸς καὶ κριτικισμὸς ἐστρεψαν ἄλλοι ἢ παραπλάνησαν τὴ δημιουργικὴ ὁρμὴ, ἔχομε νέο ἔσπεσμα τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης σὲ μονομερῆ τυπολατρεία, λεξιλογικὴ ἀνατομία τῶν κειμένων, ὑπερκριτικὴ καὶ γραμματικομανία. Ἡ ὀλλανδικὴ σχολὴ τοῦ Cobet μᾶς δίνει τὸν τύπο μιανῆς φιλολογικῆς ἐρεῖνας, ποὺ ὅσο καὶ ἂν θεωρεῖται χρήσιμη γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ βαθύτερην κατανόησιν τῶν κειμένων, ὅταν περιορίζεται μόνον στὸ τυπικὸ τῆς γλώσσας καὶ μάλιστα φτάνει σὲς ὑπερβολὰς ποὺ ἔφτασε, εἶναι τόσο ἄγονη, ποὺ μπορεῖ νὰ σκοτώσῃ τὶς κλασσικὲς σπουδὲς. Καὶ ἀληθινὰ ἡ ἀντίδραση δὲν ἄργησε νὰ γεννηθῇ καὶ σὲ ἀντιστοιχία μὲ τὴν ἀνάγκη ἐνὸς συνθετικοῦ ἱστορισμοῦ, ποὺ γίνεται αἰσθητὴ στὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνα ἔχομε πάλι μιὰ νέα ἀκμὴ τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης μὲ τὰ πλατεῖα ἰδανικά, ὅπως τὰ διατυπώνει ἕνας Wilamowitz Moellendorf, ἕνας Zielinski, ἕνας Wendland καὶ τόσοι ἄλλοι.

Ἄν τώρα στρέψωμε τὸ μάτι μας στὴν Ἑλλάδα θὰ ἰδοῦμε τὰ πράγματα νὰ δικαιώνουν ὁλότελα τὴν ἄποψή μας.

Ἡ ἑλληνικὴ φιλολογικὴ ἐπιστῆμὴ δὲν ἔχει μόνον τὸ γενικώτερον ἰδανικὸ σκοπὸ, ποὺ διαγράψαμε πᾶρα πᾶνω, μὰ καὶ ἰδιαίτερον ἔθνη καὶ ἱερὴ ἀποστολή. Μελετῶντας τὰ ἔργα τῶν προγόνων τοὺς οἱ Ἕλληνες συνοδεύονται ὅχι μόνον ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς υπερηφάνειας, ποὺ ἔργα ἔθνη δικά τοὺς τόσο πολυτίμητα γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα εἶναι τὸ ὑποκείμενον γιὰ τὴν ῥεῖνάν τους, μὰ καὶ ἀπὸ συναισθημα μίας ἱερῆς ὑποχρέωσης στοὺς τιμημένους προγόνους καὶ ἀπὸ τὴ γλυκεῖα ἱκανοποίηση, ποὺ φέρνει ἡ ἐκτέλεσις ἐνὸς ὑψηλοῦ καθήκοντος. Μιὰ ἀγάπη ἀπέραντη πρέπει νὰ γεμίζει τὴν ψυχὴν τοὺς καὶ νὰ τοὺς κινεῖ ὅλα τὰ εὐγενικὰ ψυχόρμητα καὶ ὅλη τὴ διανοητικὴ δύναμιν γιὰ νὰ εἰσδύσουν στὸ ἀρχαῖον πνεῦμα καὶ νὰγκαλιῶσουν τὴν ἀρχαία ψυχὴ καὶ ἔτσι μὲ τὶς μελέτες των νὰ κάμουν ὅλο τὸ ἔθνος νὰ αἰσθανθεῖ τὴν πνοὴν τῆς δημιουργικῆς δύναμης, ποὺ ἔφερεν ἐκεῖνη σὲ τόσο ὑψηλὸ βαθμὸ πολιτισμοῦ. Θυμασμοῦ ἄπειρο πρὸς τοὺς ἀρχαίους δὲν μπορούμε νὰ ποῖμε πῶς δὲν αἰσθάνθηκαὶν οἱ Ἕλληνες φιλόλογοι, μὰ μπορούμε ἀρὰ γε νὰ ποῖμε, πῶς ἔθεσαν σὲ τέτοια ἱερὴ συγκίνησιν τὴν ψυχὴν τοὺς, ὅταν τοὺς μελετοῦσαν, καὶ εἶχαν τέτοιο πόθο γιὰ νὰ τοὺς κατανοήσουν ἅπ' ὅλες τὶς μεριὰς καὶ νὰ τοὺς ξαναζωντανέ-

ψουν ὅσοι θὰ χρειάζονταν γιὰ ἓνα τέτοιο ἔργο. Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ ἀπάντησις δυστυχῶς εἶναι ἀρνητικὴ γιὰ τοὺς πλείστους. Ἡ ἑλληνικὴ φιλολογικὴ ἐπιστῆμὴ ἔπεσε πρῶτῃ αὐτὴ θύμα τῆς μεγάλης πλάνης τοῦ Ἀττικισμοῦ, γιὰ νὰ γίνῃ καὶ θύτης ὅλων τοῦ ἔθνους. Ἡ ἰδέα τοῦ ξαναγυρισμοῦ στὴν ἀρχαία δόξα μὲ τὴ μίμηση τῶν γλωσσικῶν τύπων αὐτοὺς εἶχε φορεῖς τῆς καὶ κήρυκὲς τῆς. Καὶ ἀπορρόφησε σὲ τέτοιον βαθμὸ ἡ πλάνη τὴ διάνοιά τους, ποὺ τοὺς ἔκλεισε τὰ μάτια στὰ τεῖρα πλοῦτῃ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ψυχῆς καὶ τοὺς ἄφησε νὰ ἰδοῦν καὶ πάλι ὄχι καλὰ, μόνον τὸν ξερὸν τύπο, τὸ γραμματικὸ κανόνα, τὸ δόκιμο καὶ ἀδόκιμο. Ἡ πλάνη κρυφαρχεῖ στοὺς φιλόλογους τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνα.

Τοὺς κάνει νὰ ἐπιχειροῦν τὰ ματαιότερα τῶν ἔργων. Ἐνας Εὐγένιος Βούλγαρις μεταφράζει τὴν Αἰνειάδα σὲ στίχους Ὀμηρικούς. Γιὰ ποιόν; Γιὰ νὰ κερδίσῃ τὸ ἔθνος; Σχολιάζουν καὶ μεταφράζουν τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς σὲ τέτοια γλώσσα, ποὺ ἔχει καὶ αὐτὴ ἀνάγκη ἀπὸ μετάφραση καὶ σχόλια. Μιὰ ἀπέραντη θλιβερὴ ἄγωνι προσπάθεια! Καὶ μέσα σαθὴ ξεχωρίζει ἕνας καὶ μόνος. Ἐνας ἀνθρωπιστής, ὁ Κοραῖς. Καὶ γιατί; **Γιατὶ μόνος αὐτὸς δὲν εἶναι τυφλωμένος ἀπὸ τὴν πλάνην τοῦ ξαναγυρισμοῦ στὴν ἀρχαία γλῶσσα.** Γιατὶ μόνος αὐτὸς ἀναγνωρίζει, ἂν καὶ ὄχι ὁλότελα, τὸ παρὸν. Μόνος αὐτὸς βλέπει μπροστὰ του τὴν ὑπαρξὴ σύγχρονον ἔθνος, ἔθνος νέον, καὶ δὲν περιφρονεῖ τὰ σημερινὰ του δεδομένα, τὴ γλῶσσά του, τὰ ἥθη του, τὴν ψυχὴν του. Καὶ αὐτὸ ζητεῖ νὰ ὑψώσῃ χωρὶς νὰ τὸ περιφρονήσῃ, ὅπως κατ' οὐσίαν ἔκαναν ὅλοι οἱ ἄλλοι. Γιατὶ ἔχει μάτι καὶ γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ γιὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἔθνους, καὶ ζητεῖ παίρνοντας ἠθικὰ πρότυπα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, νὰ τὸ ἐξευγενίσει, νὰ τὸ μορφώσῃ. Βέβαια στὸ δρόμον αὐτὸ ὁ Κοραῖς ἐσταμάτησε στὴ μέση. Ἦταν ὑπερβολικὰ συμβιβαστικός. Δὲν ἀναγνώρισε τὸ παρὸν, παρὰ σὲ μικρὸ σχετικὰ βαθμὸ καὶ δὲ ζήτησε νὰ δημιουργήσῃ κυρίως πᾶνω σαθτό. Μὰ καὶ ἔτσι ποὺ ἐστάθηκε, μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴ θέσιν, ποὺ εἶχε ἀπέναντι στὸ παρὸν, ξεχωρίζει σὺν ἅστρο λαμπρὸ πᾶνω ἅπ' ὅλους τοὺς σύγχρονους καὶ τοὺς κατοπινούς φιλόλογους καὶ μένει ὡς τώρα ὁ μόνος **Ἕλληνας ἀνθρωπιστής καὶ κλασικιστής.**

Γιατὶ ἕστερα ἅπ' αὐτὸν τὸ κύμα τῆς πλάνης ὡγκωμένο ὁλοένα παρὰσέρνει τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστῆμην καὶ τὴν πνίγει. Οὔτε στὸ ἐπίπεδον τοῦ Κοραῖ δὲ στάθηκαν οἱ κατοπινὸι φιλόλογοι. Καὶ ἔτσι τριάντα, σαράντα χρόνια μετὰ τὸν Κοραῖ φτάνομε στὸ πῶς βαθὴν σημείον τῆς ἐκπτώσεως τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης στὴν Ἑλλάδα, στὸν Κοντισμὸ, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἄκρα ἀκολοιθία τῆς πλάνης. Γιὰ τοὺς Κοντικοὺς δὲν ὑπάρχουν πλεὰ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς παρὰ μόνον οἱ λέξεις. Οὔτε καν ἡ σύνταξις. Ὁ δάσκαλός των ἐριμηνεύοντας τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς δὲ φρόντιζε καν οὔτε τὴ στοιχειωδέστερη μετάφρασιν νὰ κάνει. Τὸ νόημα δὲν ὑπάρχει. Ὅχι καλλιτέχνημα, ὄχι μνημεῖον πολιτισμοῦ, ὄχι δημιουργικὴ σύνθεσις θεησκευτικῶν, ἠθικῶν, κοινωνικῶν, καλαισθητικῶν ἀντιλήψεων δὲν εἶναι πλεὰ τὸ ἀρχαῖον ἔργο, μὰ μόνον πῶμα νεκρὸ ποὺ ἀπάνω του θὰ γίνῃ ἡ ἀνατομία τῶν λεξειδίων, γιὰ νὰ βρεθοῦν οἱ δόκιμοι καὶ ἀδόκιμοι τύποι, νὰ παρ-
θοῦν ἀπὸ καὶ οἱ κανόνες τοῦ πῶς λετέον καὶ πῶς

γραπτόν και να βριστούν ως ἀγράμματοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸν Κοραῖ ὡς τὸν Ἀσώπιον καὶ ὡς τὸν Βερναρδάκη, διότι «τοῖς βδελυροῖς καὶ ἀποτροπαίοις καὶ ἐσφαλμένοις καὶ πονηρῶς νεκομμένοις χρόνται». Καὶ τότε εἶδεν ὁ Ἕλληνας κόσμος τὸ θέαμα νὰ γράφει ὁ διδάσκαλος μὴ σὺλλειπτηρίῳ ἐπιστολῇ ἀπὸ δέκα γραμμῆς γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Cobet, καὶ νὰ γράφει ἔπειτα ἕναν τόμο ἀπὸ 600 σελίδες γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τις δέκα γραμμῆς, ποὺ μέσα σαυτὲς κατὰ τὴν ἴδια δική του μέθοδο τοῦ βόηκαν οἱ ἀντίπαλοί του τόσα γλωσσικὰ σφάλματα ὅσες καὶ λέξεις ἀπὸ προτάσεις. Καὶ τὸ κακὸ αὐτὸ, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ ἀποτελέματωση καὶ πνευματικὴ ἀποκολοκύνθωση τοῦ ἔθνους, σκορπισμένο ἀπὸ τοὺς μαθητὰς του οὕλῃ τῇ μορφομένῃ τάξῃ, πῆρε τέτοια ἔκταση, ποὺ κάθε ἀπολύτρωση ἀπὸ τὴν τέτοια ἐπαφὴ πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἦταν ἡ μεγαλύτερη εὐεργεσία, ποὺ θὰ εἶχε νὰ προσφέρει κανεὶς στὸ ἔθνος του.

Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πῶς ποτὲ δὲν ἀπομακρύνθηκε τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν, τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα καὶ τὴν ἀρχαία ψυχὴ τόσο πολὺ, ὅσο τὸν καιρὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ Κοντινισμοῦ. Αὐτὴ ἦταν ἡ πραγματικὴ ἀπόσπασή ἀπὸ τὸ παρελθόν μας καὶ ἡ διάσπασις τῆς ἱστορικῆς συνέχειας τοῦ ἔθνους. Γιατί ἐκτὸς ποὺ ἡ ἀρχαιότητα ἦταν πῶμα νεκρὸ στὰ χέρια τῶν δασκάλων, σταματοῦσε καὶ ὅλας κατὰ τὴν ἀντίληψή τους ἡ ἐθνικὴ ζωὴ περὶ τοῦ Δημοσθένει. Ὅλα τὰ κατόπιν δὲν ἦταν ἑλληνικά, ἦταν βάρβαρα, χυδαῖα, «περιττώματα πνευματικά» κατὰ τὴν αὐτοῦσια ἔκφραση τοῦ δασκάλου. Καὶ ἀνάλογα, πρὸς τὸ τέτοιο παραστράτημα τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης δὲν μπορούσαν παρὰ νὰ εἶναι καὶ κείνων τὰ ἔργα, ποὺ ἤθελαν νὰ εἶναι περισσότερο ἀνθρωπιστὰ καὶ νὰ προσέχουν καὶ σὲ κατὰ ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τις λέξεις. Τέτοιος ἦταν ὁ Μιστριώτης, ποὺ σὲ μὴ μακρόχρονη, φιλόπονη ἐργασία, μεταφράζοντας καὶ συμμαθεύοντας σχόλια ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους ἐξέδωκε ὅλους σχεδὸν τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς. Αἰσιόχαιε τοὺς μακροὺς προλόγους τοῦ Μιστριώτη, ποὺ κάποτε τοὺς ἔβαλαν καὶ σὲ κάποιο ἀνώτερο Παρθενονογεῖο γιὰ μορφωτικὸ ἀνάγνωσμα, συγγρίνοντάς τους μὲ τοὺς προλόγους τοῦ Κοραῖ. Τί καταπληκτικὴ διαφορά! Στὸν Κοραῖ ἡ ἀπλότητα, τὸ νηφάλιο πνεῦμα, ἡ διάθεσις ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀρχαίους, μὰ καὶ πρὸς τὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Ἐργασία μέλισσας, ποὺ στοργικὰ μαθεύει τὸ μέλι καὶ στοργικὰ τὸ προσφέρει γιὰ τροφή στοὺς νέους τῆς Ἑλλάδας. Αὐτὴ τὴ νέα Ἑλλάδα ἔχει στὰ μάτια του, σαυτὴν ἀπευθύνεται. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ στὸ Μιστριώτη ὄγκος καὶ τυμπανοκρουσία ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις κενῆς, νοήματα παιδαριώδη ἐξαγγελλόμενα μὲ τὰ πειρὸν φουσκωμένα λόγια, «ἀετοὶ καὶ κεραυνοὶ δολιχοδρομοῦντες», «αἰθέριαι στιβιάδες» ἀερολογήματα πραγματικά καὶ ἀσυναρτησίαις, ἀνόητος παραληρηματικὸς θαυμασμὸς μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ ἀπὸ τὴ σημερινὴ καὶ ἀπὸ κάθε πραγματικότητα. Σηρότητα καὶ στεῖρωση ψυχικὴ σκεπασμένη μὲ χρυσόχαρτα. Καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος ἡ φιλολογία κορυφώνεται ἔπειτα σὲναν ἀγῶνα γλωσσικὸν, ποὺ ἀνάμεσα σὲ προδοσίαις, ρούβλια, κινδύνους τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδας, θάφτεται τὸ ἔθνος. Καὶ τὴ στιγμή, ποὺ οἱ Βούλγαροι μὲ μαχαίρι καὶ μὲ κανόνι, μὰ καὶ μὲ σκολεῖδ ἀληθινὰ κατέβαιναν ὁλοένα πρὸς τὰ ἱερὰ ἑδάφη τῆς Μακεδονίας καὶ σπρώχναν τὸν Ἑλληνισμὸ πρὸς τὴ θάλασσα, ἐμεῖς ἐδῶ

σέρνοντας τὸν ὄχλον στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας ἀκονίζαμε τὰ γλωσσικὰ σπαθιά καὶ σφυρηλατούσαμε «τὰ τηλεβόλα τῆς γλώσσας» μὲ τὰ ὅποια «ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἐπάλξεων μαχόμενοι» θὰ τοὺς διώχναμε. Αὐτὲς εἶναι οἱ ἐθνικὲς ὑπηρεσίαις τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ τῆς καθαρανουνισιάνικης ἰδεολογίας. Ἄς ἐλπίζουμε πῶς θὰ εἶναι οἱ τελευταῖες.

Μὰ ἡ ἐλπίδα αὕτη, εἶναι φανερὸ πειρὰ, δὲ στηρίζεται παρὰ μόνον στὴν πιθανότητα πῶς θὰ νικήσῃ ὁ δημοτικισμὸς.

Γιατί βέβαια ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσωπευτικὸς αὐτοὺς τύπους ποὺ ἐξετάσαμε, τὸν Κοραῖ, τὸν Κόντο καὶ τὸν Μιστριώτη, ποὺ ἀποτελοῦν σὰν νὰ ποῦμε καὶ τις ἀκρότητες τῆς ἑλληνικῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ἀπὸ τὴν καλὴ καὶ κακὴ τῆς ἀποψη, ὑπῆρξαν στὰ διάμεσα πλῆθος ἄλλοι μελετητὲς καὶ ἐρμηνευτὲς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ὁ Ἰ. Πανταζίδης μὰ ἑλληνικὴ φιλολογία ἀληθινὰ ἀνθρωπιστικὴ, ἐρμηνεῖα βαθεῖα, ἐσωτερικὴ, πολύμερῃ, κλασικισμὸς εὐεργετικὸς γιὰ τὸ ἔθνος δὲν ὑπῆρξε καὶ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη. Ὅπου δὲν ἔχομε ξεφυλισμένα ὑπόλοιπα τοῦ Κοντινισμοῦ, ἔχομε μὴ ξερὰ, ἐπιστημονικὴ μὲν ἴσως μὰ ὄχι καὶ ἀνθρωπιστικὴ, φιλόσοφῃ καὶ φιλοσοφούσα ἐρμηνεῖα τῶν συγγραφέων. Λεῖπει ἡ γενική, ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀντίληψη. Καὶ λείπει ἀκόμη ἡ ἐπαφὴ πρὸς τὴ σημερινὴ ἐθνικὴ ψυχὴ. Αὕτη τὴ σημερινὴ ἐθνικὴ ψυχὴ, τὴν ἐρευνᾷ τῆς, τὴν ἀναγνώρισθ τῆς σὲ ὅλα τῆς τὰ φανερώματα, καὶ τὴν ἐξύψωσὴ τῆς ἔχει θεμέλιό του καὶ σκοπὸ τοῦ ὁ δημοτικισμὸς. **Καὶ μὴ ἐθνικὴ ἐλληνικὴ φιλολογικὴ ἐπιστήμη μόνον ἀπὸ τὸ δημοτικισμὸν θὰ βγῇ.** Οἱ πρῶτες ἀποδείξεις δὲ λείπουν. Ὁ Δ. Βερναρδάκης, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἐλέγχου ψευδαπτικισμοῦ» καθὼς καὶ ὁ ἀδελφὸς του Γρ. Βερναρδάκης, ποὺ ἡ ζωηρὴ ἀντίθεσή τους πρὸς τὸν Κοντινισμὸ τοὺς ἔκανε νὰ ἴδουν μὲ καθαρώτερον μάτι τὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα, στὴ φιλολογικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ τῶν ἐργασίαις ἔχουν κάποια ἐλευθερία, κάποια σύλληψιν τῆς οὐσίας τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ποὺ λείπει ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀκόμα χτυπητότερα ἔχομε τὴν ἀνώτερη καὶ οὐσιαστικώτερη ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου στὸν Ψυχάρη, τὸν Πάλλη καὶ τώρα τελευταῖα στὸ Φουτρίδη.

Οἱ μεταφράσεις ἀρχαίων ἔργων ποὺ εἶναι καὶ φιλολογικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἐργασία μὰς δίνουν τις τρανότερες ἀποδείξεις. Μὰ γι' αὐτὲς θὰ μιλήσωμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο ποὺ ἐξετάζουμε τὴ δημιουργικὴ λογοτεχνία.

Χ Λ Ω Μ Α

Χλωμά τὰ φύλλα τῶν δεντρῶν σὰν πέφτουν μαρμαμένα, Τάνθια σὰ νεκροσβύνουνε στῆς γῆς τὸ προσκεφάλι, Τὰ σύννεφα μὲ τὰ φίλιά τοῦ φεγγαριοῦ ντυμένα, Τὸ χαμογέλιο τῆς αὐγῆς, τοῦ δειλινοῦ τὰ κάλλη.

Χλωμὸ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ σὲ μνήματα σπαρμένα... Κι' ὅ,τι διαβαίνει ἀμύλητο καὶ ξεφυλίζει ἀγάλη, Χλωμά καὶ τὰ Μαγιαπρίλα σὲ νιάτα σταυρωμένα, Τοῦ χυνοπώρου ἡ φορεσιά, τοῦ θανάτου ἡ ἀγκάλη!..

Χλωμά τὰ χεῖλιν τὸ φίλι ποὺ θὰ γλυκομαρᾶνῃ, Τὸ μεταπικνί, ποὺ φορὰ μαρτυρικὸ στεφάνι, Ἡ μυστικώτερη ὁμορφιά... τῶν ποιητῶν ἡ ῥίμα...

Χλωμὸ κι' ὅ,τι μοῦ χάρισε, ὡς τὰ στεγνὰ ζουμπούλια, Τοῦ ἔρωτά μας ἡ σβυστὴ καὶ δακρυσμένη πούλια... Κι' ἀπ' ὅλα πὺδ χλωμότερη νά... αὕτη ἡ ψυχὴ! τί κρῖμα!

Σμῶρην

ΦΙΛΗ Κ. ΒΑΤΙΔΟΥ